

**Janusz Soboń, Joanna
Rogozińska-Mitrut, Zdzisław Sirojć**

**Problemy rozwoju wielkich miast
Europy środkowej i wschodniej w
okresie transformacji systemowej**

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 7, 591-602

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Janusz Soboń
Joanna Rogozińska-Mitrut
Zdzisław Sirojć

PROBLEMY ROZWOJU WIELKICH MIAST EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ W OKRESIE TRANSFORMACJI SYSTEMOWEJ

Wprowadzenie

Przemiany, jakie po roku 1989 objęły były państwa socjalistyczne, zogniskowały się w największym stopniu w wielkich miastach. Na rozwój miast w tej części Europy, obok procesu transformacji systemowej, równoległe oddziaływały procesy globalizacji i regionalizacji. Powoli zaczęły one poddawać się także procesowi metropolizacji. Te wielkie procesy, nazwijmy je zewnętrznymi, miały zasadniczy wpływ na funkcjonowanie wielkich miast Europy Środkowej i Wschodniej. Obok nich wpływały nań także inne czynniki, nazwijmy je wewnętrznymi, takie jak:

- warunki, w jakich funkcjonowały miasta,
- ich położenie fizyczno-geograficzne,
- uwarunkowania historyczne,
- aktywność ich mieszkańców.

Największy wpływ na zmianę ich charakteru miał proces transformacji systemowej. Dotknął on poszczególne miasta w różny sposób. To zróżnicowanie przemian w poszczególnych metropoliach (częściej będziemy używać terminu wielkie miasta, gdyż ośrodki wielkomiejskie państw posocjalistycznych są dopiero kształtującymi się metropoliami) zależało m.in. od:

- sytuacji gospodarczej regionu czy państwa, w którym się znajdowały,

- miejsca w systemie osadniczym i strukturze administracyjnej państwa,
- dostępności komunikacyjnej i powiązań z innymi wielkimi ośrodkami miejskimi.

1. Procesy przemian w okresie transformacji systemowej

Podstawowym procesem, który wpływał na przemiany w wielkich miastach, była prywatyzacja. Zmieniła ona strukturę własnościową miast. Potwierdzają to dane statystyczne. Na przykład w Polsce największa koncentracja prywatyzowanych przedsiębiorstw miała miejsce w województwach z wielkimi aglomeracjami miejskimi.

Istotne znaczenie miała i ma nadal prywatyzacja przedsiębiorstw komunalnych. Wielkie miasta jednak w różny sposób i w różnym tempie przeprowadzają prywatyzację mienia komunalnego. Na przykład Gdańsk sprzedał swoje wodociągi, ciepłownictwo i firmy gospodarujące odpadami.

W Rosji natomiast przedsiębiorstwa zapewniające podstawy funkcjonowania wielkich miast nie podlegają prywatyzacji. Za niewskazane, a często szkodliwe uważa się prywatyzację takich składników własności miast, jak:

- przedsiębiorstwa transportu publicznego,
- biblioteki,
- domy dziecka,
- domy starców,
- cmentarze,
- szkoły,
- placówki służby zdrowia,
- placówki opieki socjalnej,
- inżynierska infrastruktura miasta.

W warunkach rynkowych pojawienie się renty gruntowej powoduje upodobanie się procesów inwestycyjnych w miastach wschodnio – i środkowoeuropejskich do sytuacji panującej w pozostałych państwach kapitalistycznych. Jednak wysokie ceny gruntów miejskich, zwłaszcza śródmiejskich, oraz nieuregulowane sprawy własności ziemi są istotną barierą ich dalszego rozwoju. Stąd też potrzeba wprowadzenia katastru ziemi w gospodarce miejskiej. Pozytywnym przykładem takich działań jest Dniepropietrowsk, gdzie stworzono z informatyzowany system katastralny gruntów miejskich.

Istotną rolę w rozwoju wielkich miast przechodzących transformację odgrywa napływ kapitału zagranicznego. Duży jego napływ do miast w jeszcze większym stopniu niż dotychczas pogłębia dysproporcje rozwojowe między nimi a regionami.

Najbardziej atrakcyjne dla inwestorów są wielkie miasta, które mają już teraz lepsze zagospodarowanie, wyższy poziom rozwoju, wyższy poziom życia mieszkańców, większą dostępność i lepsze kadry. Dlatego środki finansowe lokowane są przede wszystkim w metropoliach, czego najlepszymi przykładami są Berlin i Moskwa – największe obecnie miejsca inwestycji w Europie.

Duże miasta potrafią bardziej umiejętnie korzystać ze środków zewnętrznych. Dobrym przykładem są tu miasta Niemiec Wschodnich i Polski, które wykorzystują środki Unii Europejskiej na przebudowę swojej infrastruktury komunalnej.

Wskutek procesu restrukturyzacji posocjalistycznych gospodarek, gałęzi gospodarki, czy poszczególnych przedsiębiorstw powstał problem nadwyżki siły roboczej i bezrobocia. Zjawisko to dotknęło w mniejszym stopniu wielkie miasta (w porównaniu z otaczającymi je regionami). Jednak brak pracy, w szczególności dla ludzi o niższych kwalifikacjach i młodzieży, spowodował pogorszenie się warunków bytowych tych kategorii społecznych.

W wielu wielkich ośrodkach miejskich pojawiły się enklawy ubóstwa, najczęściej związane z restrukturyzacją przestarzałych i nierentownych gałęzi gospodarki. Przykładem tego mogą być miasta Górnego Śląska i związana z tym restrukturyzacja górnictwa i hutnictwa – podstawowych dziedzin gospodarki tego regionu. Badania przeprowadzone w jednym z miast konurbacji górnośląskiej poświęcone warunkom życia rodzin w mieście o zanikającej funkcji przemysłowej potwierdziły znaczną pauperyzację części społeczności miejskiej i uzależnienie sytuacji materialnej rodzin od wykształcenia.

Podobne rezultaty badań uzyskano w warszawskich dzielnicach Bródno i Stłużew. Ustalono, iż na warunki życia rodzin w czasie transformacji miały wpływ takie czynniki, jak:

- poziom wykształcenia,
- stan zdrowia,
- struktura rodziny,
- miejsce zamieszkania,
- nałogi.

Poziom wykształcenia mieszkańców wielkich miast jest często wyższy niż pozostałej ludności kraju. W Warszawie liczba ludności z wyższym wykształceniem jest ponadtrzykrotnie wyższa niż w kraju, w Budapeszcie – dwukrotnie,

w Pradze – dwuipółkrotnie. Tendencja ta utrzymuje się. A zatem powiększać się będzie różnica w poziomie życia mieszkańców metropolii i reszty kraju.

Konsekwencją zróżnicowania dochodów ludności metropolii stała się segregacja przestrzenno-społeczna. Na obszary o złych warunkach środowiskowych są spychane osoby słabsze, mniej zamożne. Z drugiej strony tworzą się enklawy bogactwa, zamknięte osiedla dla ludzi o wyższym statusie materialnym, zapewniające większe bezpieczeństwo.

Procesy te przebiegają podobnie, jak miały miejsce kilkadziesiąt lat wcześniej w wysoko rozwiniętych państwach kapitalistycznych. Przy zbyt wielkim zróżnicowaniu dochodów materialnych ludności sytuacja ta może jednak stać się niebezpieczna i grozić wybuchem konfliktów społecznych w mieście.

W wielkich miastach (metropoliach) obserwujemy coraz większy udział ludzi starych. Stanowili oni (liczący ponad 70 lat) od 30% w Warszawie po 35% w Budapeszcie i Pradze. Starzenie się mieszkańców wielkich metropolii będzie postępować, a w związku z tym i wydatki miejskie na opiekę nad tą grupą mieszkańców będą musiały być większe.

Niestety budżety wielkich miast posocjalistycznych posiadały znacznie mniej środków niż przedstawiały się ich potrzeby, w szczególności potrzeby społeczne. W budżetach wielkich miast obserwuje się także duże zróżnicowanie struktury wydatków. Ogromne wydatki ponoszą wielkie miasta na ochronę zdrowia, ochronę środowiska i kulturę. Szczególnie negatywny wpływ na zanieczyszczenie wielkich miast mają przedsiębiorstwa energetyczne. Do najbardziej zanieczyszczonych regionów Europy należą: Górny Śląsk, Okręg Moskiewski, Donbass i Kriwbass. A w związku z tym aglomeracje miejskie znajdujące się na ich obszarze mają bardzo złe warunki środowiskowe. Szczególnie duże i niebezpieczne dla zdrowia ludzi jest zanieczyszczenie w takich miastach, jak Donieck, Makiejewka, Dniepropietrowsk, Krzywy Róg i Zaporże.

Restrukturyzacja przedsiębiorstw energetycznych i całych branż kompleksu paliwowo-energetycznego we wschodnich Niemczech i Polsce zmniejszyły wielkość zanieczyszczeń w wielu aglomeracjach. Duże środki na ochronę środowiska władze miejskie uzyskały w ramach pomocy unijnej.

2. Możliwości i perspektywy

Ważną kwestią w przemianach transformacyjnych wielkich miast jest dostosowanie ich systemu komunikacyjnego do nowych warunków gospodarczych. Kwestia ta ma dwa aspekty: pierwszy – doskonalenie sprawności komunikacji

w mieście, a drugi – połączenie miasta z innymi tego typu ośrodkami. Pierwszy ma duże znaczenie dla lepszego zaspokajania potrzeb mieszkańców, drugi – dla rozwoju miasta (poprzez zwiększenie jego dostępności). Oba kierunki działań wymagają ogromnych nakładów inwestycyjnych.

Istotne jest także dostosowanie struktur administracyjnych miast (aglomeracji miejskich) do funkcji, jakie one wypełniają w przestrzeni. Władze wielu państw i miast podejmowały określone działania w tym zakresie. Berlin przejął funkcje stołeczne od Bonn, Kijów wprowadził nowy podział administracyjny, Warszawa zmieniła status prawny zarówno centrum, jak i poszczególnych dzielnic. Reformę metropolitalną przeprowadzono także w Sankt-Petersburgu.

Transformacja przebiegała szybciej w miastach dużych, szczególnie w stolicach państw. O tempie zmian decydowały m.in. takie czynniki, jak:

- aktywność społeczna i polityczna mieszkańców,
- tradycja i poziom rozwoju samorządności,
- poziom wykształcenia mieszkańców,
- przyjęta strategia rozwoju miasta.

W przyszłości, w działaniach mających na celu podniesienie poziomu konkurencyjności miast, rola publicznych władz miejskich. W szczególności władze miejskie mogą wpływać na:

- jakość obsługi w urzędach,
- jakość infrastruktury technicznej,
- zachęcanie podmiotów gospodarczych do inwestowania w mieście.

Istotną rolę w rozwoju współczesnych wielkich miast i kształtowaniu się metropolii w byłych państwach socjalistycznych odgrywają inwestycje zagraniczne. Rozmieszczenie inwestycji zagranicznych w poszczególnych krajach, zarówno rozwiniętych, jak i rozwijających się, wykazuje pewne prawidłowości. Szczególna aktywność inwestorów skupia się m.in. w wielkich aglomeracjach miejskich. Na przykład Warszawa z terenami przyległymi przyciągnęła 19% bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kraju, a konurbacja górnośląska – 16 %.

Po roku 1989 w wielkich miastach Europy Środkowej znacznie wzrósł ruch turystyczny. Głównym problemem związanym z dalszym rozwojem turystyki jest podniesienie standardu jakości świadczonych usług. Właśnie z powodu braku odpowiedniej infrastruktury turystycznej posocjalistyczne stolice, takie jak Moskwa, Kijów, Warszawa, Praga czy Budapeszt, nie są jeszcze tak atrakcyjne i konkurencyjne dla turystów jak metropolie Europy Zachodniej.

Rozwój turystyki może przynieść wielkim miastom tych regionów wymierne korzyści:

- wzrost inwestycji w infrastrukturę turystyczną miasta,
- możliwość korzystania z infrastruktury turystycznej przez mieszkańców,
- tworzenie nowych miejsc pracy.

Po stronie kosztów wymienić należy natomiast znaczne obciążenie ekologiczne metropolii i zużycie infrastruktury. Obok funkcji ekonomicznych turystyka wielkomiasta wypełnia także ważne funkcje polityczne, społeczne i kulturalne.

Istotny wpływ na przekształcenia i rozwój wielkich miast Europy Środkowej i Wschodniej ma regionalna integracja gospodarcza. Na obszarach, gdzie integracja jest zaawansowana – zmiany są widoczne. Już dziś struktura zatrudnienia w sektorze usług w niektórych metropoliach (Berlinie, Pradze, Warszawie i Tallinie) jest bliska strukturze zatrudnienia w pozostałych metropoliach Europy (ponad 70% zatrudnionych).

Jednak wstąpienie tylko części państw Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej nie będzie korzystnie wpływać na społeczno-gospodarcze przemiany w jej ośrodkach miejskich oraz na tworzenie się kontynentalnego systemu osadniczego.

3. W kierunku rzeczywistej metropolizacji

Metropolizacja to zjawisko przekształcania wielkich miast, polegające na zmianie relacji między miastem centralnym a jego bezpośrednim zapleczem oraz na nieciągłym sposobie użytkowania przestrzeni zurbanizowanych. Metropolizację cechuje silne umiędzynarodowienie działalności usługowej miast. Kształtowanie się metropolii i proces metropolizacji nie oznacza, że nie ma już miast i procesów urbanizacji. Urbanizacja nadal się dokonuje, ale metropolizacja dominuje, powodując powstawanie nowoczesnych wielkich miast i metropolii.

Nowoczesne miasta i regiony cechuje:

- dbałość o wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego,
- zdolność do przyjmowania inwestycji zagranicznych,
- obecność firm zagranicznych,
- gotowość do stałej rozbudowy infrastruktury,
- gęsta sieć połączeń transportowych z innymi ośrodkami,
- uczestnictwo w światowym i kontynentalnym systemie współpracy miast.

Analizując funkcjonowanie wielkich miast Europy Środkowej i Wschodniej, trzeba stwierdzić, iż poza Berlinem pozostałe miasta tylko w części spełniają wymogi charakteryzujące współczesne metropolie.

Najwięcej dużych ośrodków miejskich jest w Rosji i na Ukrainie. Są one jednak przykładem na to, iż nie tylko liczba ludności decyduje o randze i sile ośrodka w systemie osadniczym.

Miasta Europy Środkowej i Wschodniej, poza Zagłębiem Górnośląskim i Donbassem, nie tworzą gęstej sieci osadniczej. Są ze sobą słabo powiązane, a jeszcze słabiej z resztą kontynentu.

Rola, jaką wielkie miasta państw posocjalistycznych odgrywają obecnie, jak i odgrywać będą w przyszłości, zależy i zależeć będzie od funkcji, jakie wypełniają i wypełniać będą one w sieci miast Europy. Dziś te funkcje można scharakteryzować następująco:

- a) stolice państw i regionów są ośrodkami dyspozycji politycznej;
- b) gros miast to ośrodki gospodarcze, ale o nienowoczesnej strukturze przemysłu;
- c) niektóre miasta wypełniają istotne funkcje kulturalne;
- d) wiele miast wypełnia ważne funkcje portowe (komunikacyjne), ale o regionalnym znaczeniu.

W pełni wykształcone metropolie najczęściej grupują różne funkcje, wypełniając zarówno funkcje polityczne, jak i gospodarcze, a także kulturalne.

Określanie analizowanych miast w państwach posocjalistycznych terminem „metropolie” (z wyjątkiem Berlina) jest dyskusyjne i ma charakter symboliczny. Z całą pewnością można je natomiast określać mianem potencjalnych metropolii.

Ocena stopnia wykształcenia się funkcji metropolitalnych ma zatem charakter subiektywny. Polscy badacze używają na przykład terminu „metropolie” w odniesieniu do największych polskich miast i aglomeracji. Trzeba jednak przyznać, że wiele z nich jest w tym procesie zaawansowanych, jak Kraków, Poznań czy Wrocław.

W jakim kierunku powinny podążać i jakie działania podejmować władze miejskie i społeczności wielkich miast państw posocjalistycznych?

W pierwszej kolejności powinny przeanalizować dotychczasowe plany i strategie oraz zbudować nowe, uwzględniające wyzwania stojące przed wielkimi miastami, związane z procesami globalizacji i metropolizacji. Nowa strategia jest niezbędna po to, aby władze miejskie mogły racjonalnie realizować przedsięwzięcia sprzyjające rozwojowi metropolii.

Punktem wyjścia strategii powinna być misja i wizja miasta, a następnie konstrukcja celów strategicznych i diagnoza stanu metropolii. Służy temu analiza strategiczna SWOT.

Główną misją metropolii powinien być jej dalszy rozwój, który w konsekwencji zapewni lepszą jakość życia. Wizja natomiast powinna zawierać pożądany docelowy stan rozwoju metropolii. Następnie określić należy cele strategiczne miasta. Powinny być one konkretne i mierzalne.

Z kolei analizujemy uwarunkowania zewnętrzne (wpływ otoczenia) i przeprowadzamy analizę SWOT dotyczącą sytuacji wewnętrznej metropolii.

Po opracowaniu analizy SWOT określić powinniśmy strategię oraz rozwiązania alternatywne (na podstawie wcześniejszych wariantowych scenariuszy rozwojowych). Strategię kończą konkretne programy, opisujące działania, jakie powinny być podjęte przez odpowiednie instytucje miejskie. Programy powinny zawierać mierniki umożliwiające monitoring i controlling ich realizacji.

Inną ważną kwestią jest analiza konkurencyjności metropolii (rankingi konkurencyjności są systematycznie publikowane w Internecie) oraz analiza koniunktury gospodarczej miasta.

Dla każdego miasta-metropolii należy zastosować taki katalog wskaźników, który najlepiej obrazuje jego koniunkturę gospodarczą. Ma ona znaczenie prognostyczne i pozwala przewidzieć jej zmianę od kilku miesięcy do kilku lat przed wystąpieniem. To ważna informacja zarówno dla władz miejskich, jak i inwestorów.

Ważnym czynnikiem kształtowania się „posocjalistycznych” metropolii powinna być polityka prometropolitalna, zarówno władz centralnych, jak i miejskich, oraz efektywne zarządzanie metropoliami (wraz z oceną tej działalności).

Co powinno składać się na politykę prometropolitalną? Przede wszystkim:

- a) stanowienie korzystnego dla rozwoju metropolii prawa;
- b) wspieranie w ważnych przedsięwzięciach inwestycyjnych;
- c) opracowywanie planów przestrzennego zagospodarowania;
- d) porządkowanie kwestii własnościowych w miastach, w szczególności opracowanie katastrów użytkowania gruntów miejskich;
- e) rozbudowa połączeń z innymi metropoliami, szczególnie zagranicznymi;
- f) tworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich, materialnych i finansowych;
- g) promocja metropolii poza granicami kraju.

4. Zarządzanie metropoliami

W zarządzaniu ważniejszymi miastami metropolitalnymi państw posocjalistycznych obserwujemy dużą różnorodność rozwiązań. Badania największych polskich miast poświęcone ocenie ich polityki miejskiej pozwalają na następujące wnioski:

- a) brak jest długofalowych strategii ich rozwoju;
- b) brak jest planów zagospodarowania przestrzennego;
- c) zaniedbana jest ich infrastruktura techniczna i społeczna.

Rezultaty badań są dla władz miejskich niekorzystne. Wynika z nich jednoznacznie, że to ludzie są najsłabszym ogniwem mającym wpływ na dalszy rozwój wielkich miast i kształtowanie się metropolii.

Nasze sugestie dotyczące poprawy skuteczności funkcjonowania władz miejskich idą w następujących kierunkach:

- a) uwzględniania w ich funkcjonowaniu doświadczeń krajów Zachodu, w szczególności jeśli chodzi o efektywność struktur i działalności ludzi;
- b) uwzględniania w ich funkcjonowaniu doświadczeń wielkich korporacji transnarodowych, w szczególności dotyczących sprawności zarządzania wielkimi strukturami organizacyjnymi.

Dlaczego zwracamy uwagę zwłaszcza na te aspekty?

Po pierwsze – doświadczenia metropolii Zachodu, wynikające z długiego funkcjonowania w ustroju kapitalistycznym, pozwalają uniknąć błędów związanych z dostosowaniem struktur organizacyjnych wielkich miast i działalności ludzi do określonych potrzeb społecznych.

Po drugie – korporacje ponadnarodowe posiadają najnowsze technologie zarządzania w warunkach globalizacji (zwłaszcza dotyczące strategii i oceny funkcjonowania organizacji wielkiej skali).

Pierwszy kierunek sprowadza się do wykorzystania doświadczeń państw wysoko rozwiniętych i ich metropolii, które są (bądź były) przykładami efektywnego zarządzania.

Chodzi na przykład o relacje między radą a prezydentem/merem/burmistrzem miasta. Różne rozwiązania w tym względzie zależą od ustawodawstwa, tradycji i doświadczeń poszczególnych społeczeństw. Naszym zdaniem należy wykorzystać te z nich, które dążą do:

- a) ograniczenia liczby członków rad (ze względu na koszty i sprawność ich funkcjonowania);
- b) wprowadzenia do zarządzania metropoliami city-menedżerów, którzy pośrednio bądź bezpośrednio zarządzaliby miastami.

Prezydent, mer czy burmistrz w takim układzie zajmowałiby się polityką, a city-menedżer i korpus pracowników samorządowych, o uprawnieniach takich jak pracownicy służby cywilnej administracji rządowej, pracowałiby efektywnie na rzecz miasta-metropolii. Władze polityczne miast zmieniałyby się, a zasadniczy korpus urzędników samorządowych by pozostawał. Sprawą wymagającą

rozwiązania jest kwestia oceny działalności pracowników administracyjnych. Powinni ich oceniać przełożeni według opracowanych standardów kompetencji na określonych stanowiskach.

Ograniczyć należy wielkość rad w wielkich miastach. Chodzi o zmniejszenie wydatków z tym związanych, a posocjalistyczne metropolie mają ogromne potrzeby i niedostatek środków finansowych. Jeszcze ważniejszą kwestią jest sprawność zarządzania – mniejsze gremia są z reguły skuteczniejsze. Pokazują to doświadczenia metropolii zachodnioeuropejskich i północnoamerykańskich. Patologicznym przykładem rozbudowanej administracji samorządowej i ciał przedstawicielskich jest Warszawa, co w istotnym stopniu ogranicza jej dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy.

Uzupełnieniem drugiego kierunku jest wykorzystanie doświadczeń wielkich korporacji transnarodowych. Generalnie chodzi o większą centralizację niektórych dziedzin zarządzania. Stąd można przenieść do funkcjonowania metropolii zwłaszcza sposoby oceny i monitoringu oraz konstruowania strategii globalnych. Scentralizowany powinien być także budżet i planowanie. Natomiast zarządzanie operacyjne powinno być w całości zdecentralizowane.

Wypada mieć zatem nadzieję, iż wymienione uwagi będą uwzględniane w działalności społeczno-gospodarczej i współczesne wielkie miasta państw posocjalistycznych staną się w najbliższej przyszłości szybko rozwijającymi się i konkurującymi ośrodkami miejskimi, posiadającymi wszystkie cechy współczesnych metropolii postindustrialnych.

Podsumowanie

Analizując kwestię rozwoju wielkich miast w państwach posocjalistycznych możemy poczynić następujące uwagi:

1. Proces transformacji systemowej, rozpoczęty w 1989 roku, miał zasadniczy wpływ na zmianę sposobu funkcjonowania wielkich miast w państwach posocjalistycznych.
2. Na proces transformacji nałożyły się procesy globalizacji i regionalizacji gospodarczej, które spotęgowały ekonomiczne i społeczne problemy miast Europy Środkowej i Wschodniej.
3. Polityczny i gospodarczy „podział” Europy, jaki dokonał się w 2004 roku, utrudnił dalszą integrację wielkich miast Europy Wschodniej z resztą kontynentu.

4. Wraz z rozwojem procesu metropolizacji wiele wielkich miast posocjalistycznych zaczęło przybierać cechy charakterystyczne dla współczesnych metropolii.
5. Głównym procesem zachodzących przemian transformacyjnych w miastach była i jest prywatyzacja. Jej rezultatem powinny być m.in. nowy ład gospodarczy i wyższa efektywność gospodarki miejskiej metropolii. Jednakże proces ten przebiega w różnym tempie i z określoną specyfiką w poszczególnych miastach i państwach.
6. Przemiany gospodarcze spowodowały zmiany w strukturze społecznej ludności miejskiej. Nastąpił proces jej przestrzennego różnicowania się. Zbyt wielkie zróżnicowanie w dochodach ludności doprowadziło do tworzenia się w wielkich miastach posocjalistycznych enklaw biedy oraz wysp bogactwa.
7. Wpływ procesu globalizacji przejawiał się przede wszystkim we wzroście konkurencyjności miast.
8. W związku z tym wzrosło znaczenie zarządzania rozwojem miast-metropolii. To właśnie ten czynnik będzie miał największy wpływ na efekty konkurencji wielkich miast posocjalistycznych i procesy kształtowania się wśród nich metropolii.
9. Ważnym wskaźnikiem konkurencyjności są rankingi atrakcyjności metropolii. Pokazują one, iż najważniejsze miasta Europy Środkowej i Wschodniej są dopiero na początku drogi w rywalizacji o konkretne korzyści z innymi wielkimi ośrodkami miejskimi kontynentu.
10. Klasyfikacje te potwierdzają niską rangę wielkich miast Europy Środkowej i Wschodniej w skali kontynentalnej oraz niski stopień powiązań z innymi wielkimi ośrodkami miejskimi.
11. Z analizy wynikają także wnioski wskazujące, w jakich kierunkach należy prowadzić dalsze zmiany:
 - a) dążyć do podwyższenia poziomu i jakości życia mieszkańców;
 - b) konsekwentnie przekształcać gospodarkę miejską i strukturę społeczną miast;
 - c) zwiększać otwartość i powiązania ze światem;
 - d) szerzej włączać się do konkurencji o konkretne korzyści.
12. Kierunki te powinna uwzględniać polityka miejska i zarządzający wielkimi miastami i metropoliami.
13. Istotną rolę w skutecznym zarządzaniu powinna odgrywać właściwie skonstruowana strategia rozwoju metropolii. Wiele wielkich miast w ogóle jej nie posiada.

14. Władze miejskie powinny na bieżąco prowadzić analizę konkurencyjności miast.
15. Istotnym narzędziem w ich działalności powinna być także analiza koniunktury gospodarczej.
16. Kształtowaniu się nowoczesnych metropolii w byłych krajach socjalistycznych powinna sprzyjać prowadzona zarówno przez państwo, jak i przez same miasta polityka prometropolitalna.
17. Zasadniczym czynnikiem przemian powinny być zmiany w sposobach zarządzania wielkimi miastami i metropoliami. Autorzy proponują m.in.:
 - a) wykorzystanie pozytywnych doświadczeń metropolii Zachodu, dotyczących efektywności struktur organizacyjnych metropolii (chodzi przede wszystkim o ograniczenie kosztów ich funkcjonowania);
 - b) wykorzystanie niektórych doświadczeń korporacji transnarodowych, dotyczących zwłaszcza sprawności i skuteczności działania wielkich organizacji gospodarczych.

**PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF CITIES OF GREAT CENTRAL EUROPE
AND IT CONFIRM STATISTIC DATA IN PERIOD
OF SYSTEM TRANSFORMATION**

Summary

Basic process, which effected conversions in great cities former privatization. She has changed structure of possessional city. It confirm statistic data. For example, biggest concentration of privatized enterprise had place in Poland in provinces with great city agglomerations.

*Translated by Janusz Soboń,
Joanna Rogozińska-Mitrut
and Zdzisław Sirojć*